

DESPLEGAMENT DEL CURRÍCULUM A L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA (ESO)

- 1** **Introducció** PÀGINA 2
- 2** **Aspectes bàsics de la proposta curricular competencial** PÀGINA 3
- 3** **Estructuració dels continguts** PÀGINA 5
- 4** **Estratègies i metodologia** PÀGINA 8
- 5** **L'avaluació** PÀGINA 10
- 6** **Autonomia curricular dels centres docents** PÀGINA 11
- 7** **La programació** PÀGINA 12

1 Introducció

El decret 143/2007, de 26 de juny (DOGC núm. 4915), d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria, estableix que correspon als centres docents el desenvolupament del currículum, i el defineix com el conjunt de competències bàsiques, objectius, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació.

El desenvolupament del currículum a cada centre i a cada aula implica disposar d'autonomia curricular, és a dir, que l'equip docent responsable de la seva aplicació pugui adaptar el currículum a les característiques del grup de nois i noies i a la situació socioeconòmica i lingüística del centre i del seu entorn social.

Després d'una lectura atenta i reflexiva del currículum i atès que els centres ja disposen d'un desplegament curricular, caldrà revisar els actuals documents de centre per tal d'ajustar-los al nou marc, ja que en el decret es redefeixen el projecte educatiu, el projecte lingüístic i el projecte curricular.

L'esmentat decret estableix, en el seu articulat, que cada centre elaborarà el projecte educatiu, en el qual, a més dels valors, objectius i prioritats d'actuació, especificarà els principis bàsics per al desenvolupament curricular i el tractament transversal en les diverses matèries dels objectius de l'educació per la ciutadania i els drets humans.

El projecte educatiu tindrà en compte les característiques de l'entorn social, cultural i sociolingüístic del centre; farà palès el respecte al principi de no discriminació i d'inclusió educativa com a valors fonamentals; i establirà els principis per a l'atenció a la diversitat de l'alumnat i l'acció tutorial, així com per a l'elaboració del pla de convivència i del projecte lingüístic del centre.

Pel que fa al desenvolupament curricular, els centres hauran de prendre decisions sobre:

- la concreció dels criteris metodològics, organitzatius i d'avaluació,
- l'organització de les hores dedicades a cada matèria,
- la distribució dels continguts de cada matèria al llarg de cada curs,
- la creació d'àmbits de coneixement entre diferents matèries,
- les mesures adequades d'atenció a la diversitat,
- els mecanismes per organitzar el reforç dels aprenentatges,
- l'oferta de matèries optatives i la definició, si és el cas, de matèries optatives dissenyades pel centre,
- l'organització i disseny del treball de síntesi i del projecte de recerca,
- la implementació de projectes didàctics propis.

En aquest procés de revisió del projecte educatiu s'ha de plantejar també l'actualització del projecte lingüístic i els altres documents de centre com ara la programació.

En el projecte lingüístic, els centres han d'organitzar i gestionar l'estat i ús de les diferents llengües al centre i el seu tractament curricular.

Cal tenir present que els canvis que es fan en les normatives no comporten la modificació del què, el com i el per a què s'ensenya, ni vol dir desestimar tot allò que s'ha fet servir fins ara, sinó que implica revisar, remarcar i aprofitar, i si cal millorar, les propostes, les activitats i les estratègies didàctiques que han servit a l'alumnat per aprendre i gaudir amb aquests aprenentatges.

En definitiva, es tracta d'orientar el debat amb referència al canvi curricular i dirigir-lo cap a un diàleg pedagògic entre tots els membres del departament didàctic i també de l'equip docent, per visualitzar i revisar les finalitats educatives dels actuals documents de centre i adaptar-los a les noves propostes curriculars. Una revisió conjunta dels membres del claustre per actualitzar què i com ensenyar, per educar i formar persones autònomes i competents per exercir com a ciutadans i ciutadanes responsables i participatius.

2 Aspectes bàsics de la proposta curricular competencial

El currículum orientat a l'adquisició de competències estableix que la finalitat de l'educació obligatòria és aconseguir que els nois i les noies adquireixin les eines necessàries per entendre el món i esdevinguin persones capaces d'intervenir activament i crítica en la societat plural, diversa i en canvi continu que els ha tocat viure. Un currículum per competències significa ensenyar per aprendre i seguir aprenent al llarg de tota la vida. Esdevenir "competent" implica fer-se conscient que el procés d'ensenyament i d'aprenentatge té un recorregut que va més enllà de l'escolaritat obligatòria.

Aquesta proposta es vincula amb la concepció constructivista de l'aprenentatge, d'acord amb la qual aprendre consisteix a integrar i relacionar noves informacions amb els coneixements preexistents per tal que el coneixement sigui significatiu i aplicable. A més d'emmagatzemar informació, esdevé fonamental que l'alumnat aprengui a cercar-la i a interpretar-la a la llum de les raons del coneixement per tal de construir interpretacions pròpies.

Algunes de les claus per entendre què ens aporta la idea d'aprenentatge per al desenvolupament de competències són: la **integració de coneixements**, la **funcionalitat dels aprenentatges** i l'**autonomia personal** de l'alumnat que permet prendre consciència del propi procés d'aprenentatge.

1 La **integració de coneixements**, tant els propis d'una matèria, per establir en cada moment les relacions entre ells, com aquests amb els d'altres matèries, i fusionar el tractament dels continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals en les activitats didàctiques.

El model d'aprenentatge per competències es fonamenta en l'aplicació de coneixements (saber), habilitats (saber fer) i actituds (saber ser i saber estar) per a la resolució de problemes en contextos diferents, amb qualitat i eficàcia.

Ser capaç d'actuar en situacions de l'entorn comporta afrontar la seva complexitat i la necessitat de tenir en compte i d'interrelacionar variables molt diverses, de saber utilitzar models comunicatius i instruments diferents per tal de compartir informacions, dades i opinions, de saber treballar junt amb els altres, promoure iniciatives i prendre decisions. Això vol dir que el currículum, tot aprofundint en un coneixement específic, ha de promoure que l'alumnat desenvolupi la capacitat de connectar aquest coneixement amb el d'altres disciplines, per actuar en el seu entorn personal i resoldre situacions i problemes de la vida quotidiana.

En el moment de prendre decisions sobre què, qui, com i quan s'ensenyà, i en relació amb aquesta transversalitat del coneixement, els continguts de les diferents matèries s'haurien de plantejar des d'un enfocament transdisciplinari per al desenvolupament de les competències bàsiques. Aquest enfocament suposa establir un mapa de la transversalitat dels continguts. És a dir, buscar les interseccions dels continguts de les diferents matèries i seqüenciar-los de forma coherent, per tal d'evitar les repeticions i, alhora tenir en compte tots els continguts essencials.

Algunes qüestions que podrien ajudar els equips docents a reflexionar sobre la transversalitat de les decisions que es prenen en relació amb el currículum poden ser:

- Es prenen acords interdepartamentals per seleccionar i seqüenciar continguts comuns de diferents matèries.
- La seqüència didàctica se centra en l'estudi de fets, fenòmens o problemes des d'una visió global.
- El treball de síntesi (de 1r a 3r curs) integra continguts relacionats amb les matèries del curs.
- Es realitzen projectes transversals en el centre com ara: setmana cultural, jornades solidàries, tallers interdisciplinaris...

2 La **funcionalitat** dels aprenentatges (aplicació dels coneixements en diferents situacions i contextos) ha de tenir en compte que l'organització dels diversos continguts (que integren els conceptes, procediments i actituds) esdevé el mitjà a través del qual es poden comprendre i interpretar fets, situacions i problemes. En la mesura que l'alumnat pren consciència que el que ha après serveix per comprendre i proposar solucions a problemes coneguts, propers i reals, reconeix el valor dels continguts apresos.

Per assegurar la funcionalitat dels aprenentatges, el professorat ha de donar rellevància a la seva contextualització. En l'estudi de les diferents unitats cal crear situacions didàctiques que permetin la transferència d'informació per facilitar la interpretació dels problemes a diferents nivells.

La idea d'aplicació comporta ser capaç d'utilitzar un coneixement ja conegut en la comprensió i resolució de situacions noves, és a dir, no analitzades explícitament a l'aula. Això vol dir que les activitats a plantejar per avaluar si l'alumnat ha desenvolupat una determinada competència no poden ser totes de tipus reproductiu d'allò que s'ha dit o s'ha exemplificat. En canvi, han de possibilitar que l'alumnat mostri que és capaç d'aplicar el coneixement après en l'anàlisi de nous problemes i en la presa de decisions en relació amb temàtiques diverses, de manera argumentada i fonamentada en sabers i en valors.

Algunes qüestions que podrien ajudar els equips docents a reflexionar sobre la funcionalitat de les decisions que es prenen en relació amb la funcionalitat del currículum poden ser:

- Els continguts que es tracten a l'aula estan relacionats amb fets reals o amb problemes quotidians.
- Les notícies de l'actualitat són material d'estudi o via per plantejar problemes d'interès per a l'alumnat.

- Es dóna importància a aspectes procedimentals basats en l'experimentació, el treball de camp o la manipulació.
- Els coneixements es tradueixen en actituds i accions quotidianes, tant individualment com col·lectivament.

3 L'autonomia personal (adquisició de les eines per aprendre, prenent consciència del propi procés d'aprenentatge, tant individual com col·lectiu) ha de fomentar que l'alumnat prengui consciència del propi procés d'aprenentatge i també que aquest aprenentatge s'enriqueix en la mesura que es comunica i es comparteix amb els altres. En aquest sentit pren una gran rellevància el paper de la llengua en la construcció i comunicació del coneixement ja que és l'eina que permet reconstruir el coneixement. Aquest procés requereix l'ús de les habilitats discursives de la llengua, que permeten comunicar i participar en la construcció compartida del coneixement.

Ensenyar i aprendre és un procés d'interacció i de comunicació en què el diàleg adquireix gran rellevància. Els discursos a l'aula s'han de produir entre l'ensenyant i l'alumnat, i entre l'alumnat mateix. En aquest context, l'ensenyant no es limita a donar informació, sinó que posa en contacte l'alumnat amb la informació facilitant-li les eines del llenguatge i del pensament, que permeten transformar-la en coneixement. S'han de crear situacions didàctiques adequades perquè aquest coneixement pugui ser contrastat i discutit per l'alumnat en el seu treball a l'aula.

La reflexió sobre el propi procés d'aprenentatge (metacognició) cal que formi part de la programació, i que es proposin tasques que la possibilitin, de manera que esdevingui un mitjà per tal que l'alumnat compregui allò que fa.

Heus aquí algunes qüestions que podrien ajudar els equips docents a reflexionar sobre l'adquisició de cotes d'autonomia per part de l'alumnat a través de la transferència d'estratègies per aprendre a aprendre:

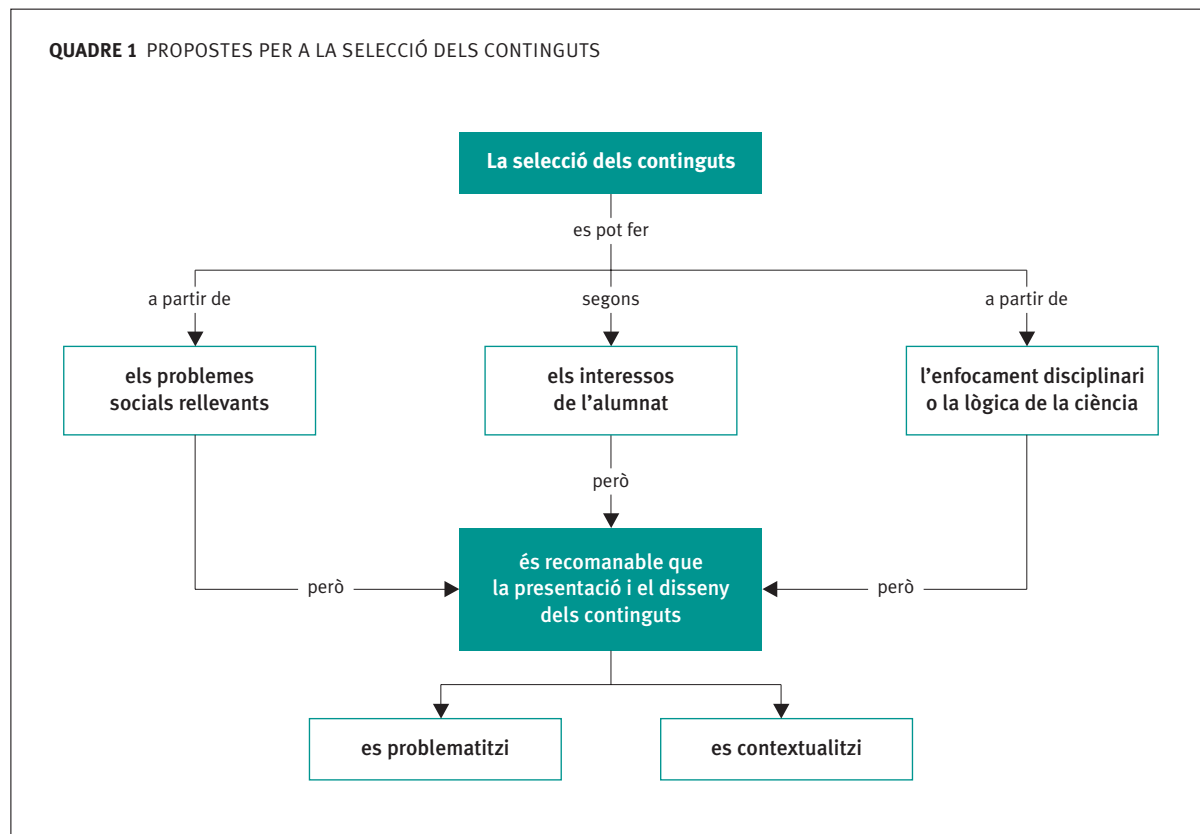
- L'alumnat sap gestionar el treball en grup de forma cooperativa.
- Les estratègies per a l'avaluació dels aprenentatges tenen en compte la gestió de l'error a través de l'autoregulació.
- L'alumnat, en algun moment, ha de prendre decisions sobre què i com aprendre.

3 Estructuració dels continguts

Quan es fa una lectura dels continguts curriculars, la primera percepció és que són molts i que no hi ha prou temps per aconseguir que la majoria de l'alumnat els aprengui de manera significativa. I, tot i així, moltes vegades es constata que encara la llista s'hauria d'ampliar, que hi ha continguts que no estan citats i que podrien ser importants en un ensenyament bàsic.

Per tant, la feina de seleccionar, distribuir i organitzar els continguts al llarg del curs és molt necessària i important. Comporta tenir en compte que no tots els continguts tenen la mateixa rellevància. A més, cal

no oblidar que un canvi de currículum no significa que s'hagin de canviar totalment els programes. El que cal és que les noves propostes siguin el marc per a afavorir l'aprenentatge significatiu i la millora educativa: la integració o l'assimilació de les noves idees dintre de la cultura docent per fer possible que aquesta vagi evolucionant per donar resposta a les necessitats dels futurs adults, que són l'alumnat dels centres educatius.

Alguns criteris que cal tenir en compte en la selecció i l'organització dels continguts

1. Conceptes clau

Cal seleccionar els continguts en funció dels conceptes clau o dels models teòrics escollits com a principals referents per a aconseguir els objectius del procés d'ensenyament establert en el projecte educatiu. Els continguts no tenen gaire sentit tractats d'una forma aïllada, sinó en el marc d'una idea general, que n'interrelaciona moltes altres. Quan es prepara una unitat didàctica, és important tenir ben clar quina és la idea que es vol treballar i, quins són els continguts més adients per a vehicular aquesta idea general. Per preparar la selecció dels continguts que s'han de tractar pot ser útil fer un mapa conceptual que en posi de manifest la jerarquització, així com les seves interrelacions.

2. Priorització

No tots els continguts associats a un concepte clau o a un model tenen la mateixa importància, tant pel que fa a la seva característica de coneixement bàsic com al temps necessari per al seu aprenentatge. Moltes vegades, el context seleccionat ja condiona que es prioritzin uns continguts per damunt d'altres. Però, davant del dubte, les preguntes que poden ajudar a prendre decisions són del tipus: "Si hagués de restringir el nombre de continguts a ensenyar, quins prioritzaria?".

3. Ordenació

També cal tenir en compte que no tots els continguts tenen el mateix grau de dificultat. Alguns estan més a prop de les intuïcions de l'alumnat, del coneixement quotidià, mentre que d'altres són més abstractes i allunyats de les seves vivències, per la qual cosa cal dedicar més temps al seu ensenyament. També uns són més complexos i abstractes que d'altres. Cal, per tant, partir del que s'anomena "la demanda d'aprenentatge" d'un determinat contingut a l'hora de preveure el temps necessari i les activitats concretes per tractar-lo. I, també, dels diferents ritmes i estils d'aprenentatge de l'alumnat.

4. Seqüenciació

En el moment de seqüenciar els continguts s'haurà de tenir en compte el procés de resolució del problema escollit com a context d'aprenentatge -perquè sigui coherent-, i la seva dificultat. És convenient començar pels continguts més intuïtius i amb menys demanda cognitiva, i anar augmentant progressivament el nivell de complexitat i d'abstracció. Sempre, però, tenint present que l'alumnat ha de percebre que els continguts que va aprenent li serveixen per interpretar i resoldre una determinada situació inicial. No té massa sentit començar plantejant un problema, o una situació, per motivar l'alumnat i després no utilitzar-lo per al desenvolupament dels conceptes.

5. Transferència del coneixement

No s'ha de pensar que els continguts s'aprenen a partir d'una única unitat didàctica. Normalment, s'introdueixen en una, però la seva interiorització requereix aplicar-los en contextos diferents, i utilitzar-los tot augmentant-ne el grau de complexitat. Per tant, més que dedicar molt de temps a l'estudi d'un determinat concepte clau o model -fins que es consideri que està ben après-, és millor retornar al mateix en d'altres unitats, projectes i en d'altres cursos, tractant-lo en contextos diferents, revisant el que semblava ja après i ampliant-lo. També cal tenir present que el temps d'ensenyament no necessàriament coincideix amb el d'aprenentatge. Moltes vegades l'alumnat reconeix que comprèn una idea o un concepte, en situacions diferents d'aquells en què va començar a aprendre aquella idea o aquell concepte.

6. Transdisciplinarietat

Alguns continguts es tractaran des de diferents disciplines, i sovint des de punts de vista diversos. A l'hora de programar cal preguntar-se amb quins continguts d'altres matèries connecten els nous aprenentatges. Molt especialment cal tenir-ho en compte a l'hora d'estudiar continguts relacionats amb processos generals, o bé associats a contextos d'aprenentatge determinats.

7. Integració

Cal atendre especialment els procediments i les actituds, tenint en compte, però, que no és possible deslligar-los dels conceptes. Si són transversals, cal preguntar-se sempre si s'han introduït des d'alguna altra matèria, i plantejar-se com s'ajuda a connectar els nous aprenentatges amb allò que l'alumnat ja sap, tot aprofundint en l'especificitat de la seva aplicació a la matèria. En tots els casos cal planificar el temps necessari.

8. Problematització

La creació de situacions didàctiques, amb un plantejament de la matèria de forma problematitzada, a partir d'interrogants o formulació d'hipòtesis relacionats amb fets reals, amb problemes quotidians o d'abast significatiu per a l'alumnat, esdevé una forma d'aprenentatge estimulante ja que permet identificar problemes, aprendre a fer-se preguntes, representar-se com haurien de ser les coses, copsar la utilitat dels aprenentatges per entendre com és el món on vivim i educar en l'hàbit i els valor de qüestionar-se la realitat.

4 Estratègies i metodologia

L'aplicació del nou currículum s'ha de fer tenint en compte les especificitats que introdueix, les fases d'aprenentatge, els diferents mètodes, l'organització social de l'aprenentatge i el paper que hi ha de jugar l'avaluació com a reguladora de tot el procés.

El currículum té com a principal novetat el fet de considerar com a eix del procés educatiu les competències que l'alumnat necessitarà per desenvolupar les seves funcions en la societat, en la seva futura vida laboral, així com per resoldre problemes i situacions amb què es trobarà al llarg de la seva vida. En conseqüència s'han de seleccionar les estratègies necessàries perquè l'alumnat aprengui a utilitzar els recursos necessaris, els coneixements, les habilitats i les actituds, d'una manera flexible, adequada i en tota la seva complexitat, en contextos i situacions canviants i diversos.

Però, si es vol que realment l'alumnat desenvolupi aquestes competències, caldrà una coordinació eficaç, que superi la simple informació sobre els continguts de les diferents disciplines i que faci possible que aquest relacioni els aprenentatges proposats en les diferents matèries curriculars.

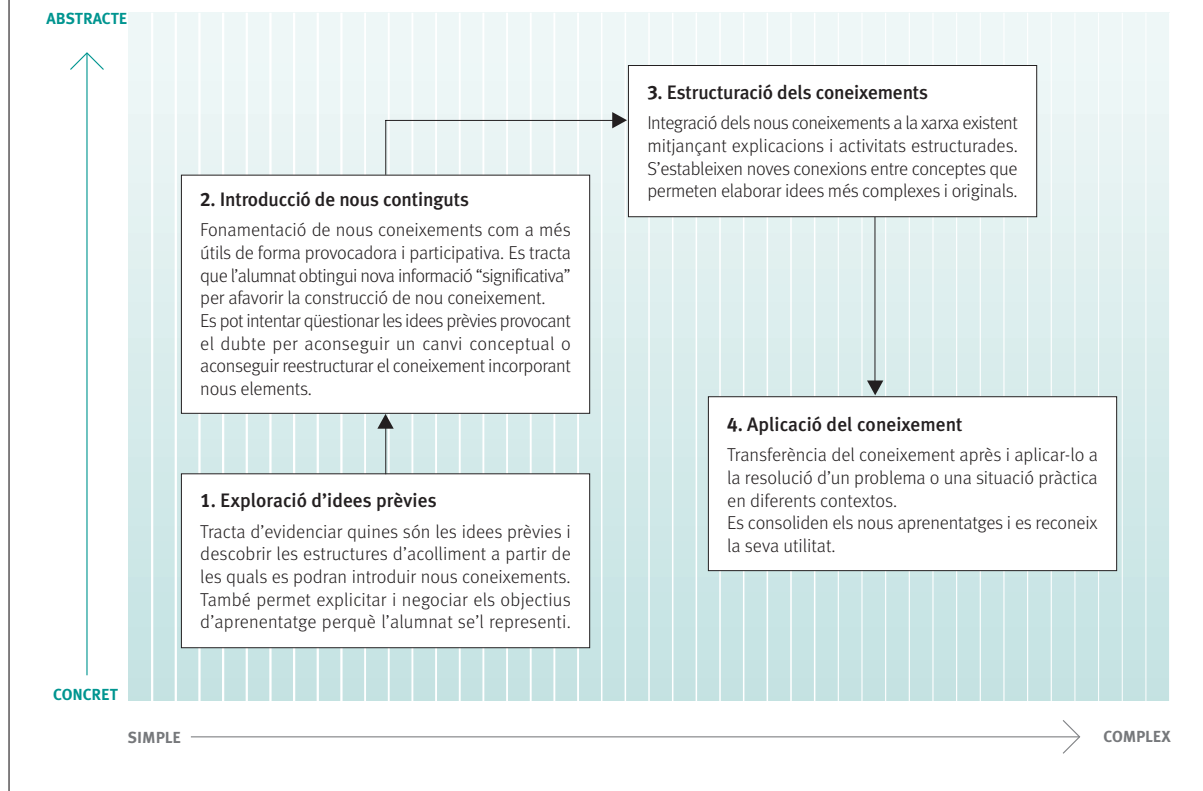
Aquesta coordinació exigeix:

- a. que el professorat es posi d'acord en la metodologia que entre tots s'aplicarà (molt especialment en allò que fa referència a les estratègies d'aprenentatge);
- b. introduir en les matèries les diferents estratègies i tècniques d'aprenentatge, les habilitats comunicatives, i els diferents tipus de text i les habilitats cognitivolingüístiques (descriure, explicar, argumentar...);
- c. acordar l'avaluació que es farà i com s'hi reflectiran els aspectes transversals.

Atès que, d'acord amb el que s'acaba de dir, aprendre no és la simple adquisició de coneixements, sinó el desenvolupament de la capacitat d'utilitzar-los, cal prendre com a punt de partida, d'una banda, els coneixements que ja té l'alumnat i, d'una altra, fer referència a dubtes i problemes rellevants, i a situacions que tinguin, personalment i socialment, sentit per a qui aprèn.

L'aprenentatge es definirà per la seva potencialitat per construir nous coneixements i d'altres recursos necessaris per actuar de manera reflexiva. Cal fer evolucionar el pensament de l'alumnat des de les seves concepcions inicials fins a la construcció de nous coneixements que siguin significatius i aplicables. Per aconseguir-ho, cal tenir molt en compte el procés d'ensenyament i d'aprenentatge que cal seguir, de manera que, a partir del més simple i concret es vagi cap al més complex i abstracte, seguint les fases que tenen en compte la lògica de qui aprèn, com es pot veure al quadre següent:

QUADRE 2 FASES D'ENSENYAMENT I D'APRENTATGE

Font: JORBA, J. i CASELLES, E. (1996) *La regulació i autoregulació dels aprenentatges*. ICE-UAB.

L'aprenentatge per resolució de problemes és una metodologia per a l'adquisició de les competències bàsiques a l'educació secundària.

El plantejament de qüestions de forma problematitzada, a partir d'interrogants o formulació d'hipòtesis que cal comprovar pot ser per a l'alumnat de secundària, com ja s'ha comentat abans, una forma d'aprenentatge més estimulante ja que permet identificar problemes, aprendre a fer-se preguntes, representar-se com haurien de ser les coses...

L'ensenyament a partir de la resolució de problemes facilita la comprensió de la complexitat del nostre món a través del coneixement, així com el desenvolupament d'un pensament crític i alternatiu i l'adquisició d'estratègies per aprendre a aprendre, ja que suposa:

- informar-se sobre les característiques del problema,
- identificar les variables que intervenen i les diferents interpretacions que hi pot haver en relació amb un mateix problema,
- fer-se preguntes,
- construir una interpretació pròpia a la llum del coneixement,
- proposar solucions diverses i creatives.

En síntesi, les estratègies i metodologies que remarquem en aquest apartat poden ser completades amb altres estratègies i eines metodològiques a l'abast del professorat a fi de desenvolupar les competències bàsiques de l'alumnat.

Algunes estratègies i orientacions metodològiques que el professorat ha de tenir en compte per al desenvolupament de les competències bàsiques són:

- El diàleg pedagògic a l'aula i la construcció compartida del coneixement.
- L'ús de les eines de la llengua i del pensament que fan possible seleccionar i interpretar la informació per construir i comunicar el coneixement.
- Les situacions didàctiques adreçades a generar/fomentar interès mitjançant la resolució de problemes i a fer copsar la utilitat dels aprenentatges per entendre com és el món on vivim.
- Les metodologies com: el treball de camp, petites investigacions, estudis a partir de notícies d'actualitat, realització de jocs de simulació, on els nois i noies participin de la reconstrucció del coneixement...
- L'ús de fonts d'informació diversificades: lectura d'imatges, entrevistes i enquestes, premsa, treball de camp...
- L'aplicació d'estratègies per al desenvolupament d'un pensament crític i alternatiu.
- El treball cooperatiu i les estratègies per aprendre.

5 L'avaluació

L'avaluació com a reguladora de tot el procés d'ensenyament i d'aprenentatge ha de ser coneguda i coordinada per tot el professorat. Ha de permetre decidir i adaptar les estratègies pedagògiques a les característiques de l'alumnat i constatar el seu progrés a mesura que avança en els aprenentatges.

És una eina bàsica que ha de permetre determinar el grau en què es van aconseguint les intencions educatives i ha de donar elements per a la reflexió i revisió de la pràctica docent a fi d'aconseguir canvis i millores en el procés d'ensenyament i d'aprenentatge. Ha de ser una part fonamental en la programació, en el disseny i la realització de les activitats d'aprenentatge.

Ha de permetre que l'alumnat conegui i contrasti l'assoliment aconseguit de les competències que són l'objectiu de l'aprenentatge, a través de l'anàlisi de tot el procés d'ensenyament i d'aprenentatge. Alhora, ha de fomentar la participació de l'alumnat, que haurà d'implicar-se essent conscient i reflexionant sobre què aprèn, està aprenent o ja ha après, i intervenint en la recerca de solucions a les seves dificultats d'aprenentatge. Ha de tenir en compte tant la participació individual com col·lectiva i contemplar la valoració independent d'aquests dos tipus de participació en les activitats de grup.

Cal utilitzar la diversitat d'instruments d'avaluació: discussions en gran i en petit grup, preguntes i respostes orals, treballs individuals i en petit grup, exposició a l'aula dels treballs, problemes resolts o investigacions fetes, realització de proves, etc. El coneixement explícit per part de l'alumnat dels criteris de correcció de cada instrument, alhora que facilita l'aprenentatge, dona eines per a nous aprenentatges.

Tots aquests instruments es complementen i proporcionen informació al professorat i a l'alumnat i han de ser utilitzats en tots els moments del procés amb la finalitat de detectar, seguir, regular i retroalimentar el procés d'ensenyament i d'aprenentatge.

L'avaluació serveix per conèixer els resultats de l'aprenentatge (avaluació sumativa) i per regular les dificultats i els errors de l'alumnat (avaluació formativa) i per afavorir que l'alumnat vagi aprenent a regular-se autònomament (avaluació formadora: autoavaluació i coavaluació). Per fer això cal seleccionar els criteris d'avaluació que resultin més significatius i aplicar uns instruments d'avaluació que ajudin a l'aprenentatge i estiguin integrats en les seqüències d'activitats de les diferents unitats de programació, ha de ser gratificant per a l'alumnat en el seu aprenentatge i, sobre tot, orientadora per al professorat i per a l'alumnat en les seves actuacions.

S'ha de compartir amb l'alumnat el procés avaluador, fent-lo partícip i protagonista del seu procés d'aprenentatge. L'avaluació és un procés constant al llarg del procés d'ensenyament i d'aprenentatge que cal planificar en tres moments clau: en l'avaluació inicial o diagnòstica, en l'avaluació mentre s'està aprenent i en l'avaluació final, regulant-ne el procés d'ensenyament i d'aprenentatge i les dificultats i els errors de l'alumnat.

6 Autonomia curricular dels centres docents

El currículum permet un marge força ampli per a la definició de projectes propis i contextualitzats. En aquest sentit reforça l'autonomia de centres cap a la definició del seu projecte educatiu.

L'autonomia dels centres podrà comportar dur a terme, dins el marc que estableix el Departament d'Educació, experiències innovadores, plans de treball, formes organitzatives diferenciades, modificacions de l'horari escolar i relacions específiques amb la comunitat local. En cap cas, però, aquestes mesures no podran comportar aportacions extraordinàries de les famílies.

Els centres han de concretar el seu projecte educatiu sense perdre de vista que les decisions sobre l'organització del currículum, dels espais, del temps, estan al servei de les finalitats educatives que es proposin.

El canvi de currículum pot encetar un debat de fons en el si dels claustres perquè les decisions que prenguin estiguin, d'una banda, fonamentades i compartides i, d'una altra, vinculades a processos de formació, de reflexió sobre la pràctica i d'innovació.

Heus aquí algunes propostes per dinamitzar aquest debat:

- Optimitzar i revisar els canals de discussió i participació del professorat en cada centre (equips docents, departaments, comissió pedagògica...).
- Valorar i compartir “bones pràctiques”, per potenciar el treball en equip i l'intercanvi d'experiències amb d'altres centres.
- Reflexionar i prendre decisions referents al desenvolupament de les competències bàsiques:
 - Identificar quin és el punt de partida (aprofitar actuacions fetes, com per exemple, la reflexió i la presa de decisions tenint en compte els resultats de les proves de competències bàsiques).

- Determinar la contribució de les diferents matèries a l'adquisició de les competències bàsiques.
- Prioritzar en quines competències convé centrar l'atenció (en relació amb tot l'alumnat, a un curs concret...).
- Prendre acords a fi que tot el professorat les tingui en compte a l'aula.
- Proposar quin tipus de formació s'ajusta a les necessitats detectades.

Organitzacions horàries pròpies de centre

Com a conseqüència d'aquestes reflexions en el si dels centres, l'exercici de l'autonomia pot dur a implementar projectes didàctics propis que requereixin una organització horària de les matèries diferent de l'establerta amb caràcter general.

Els projectes didàctics propis hauran de dur-se a terme durant un període de quatre cursos per tal que la proposta coincideixi amb la durada d'una promoció d'alumnes des de 1r fins a 4t d'ESO, amb la possibilitat de pròrroga un cop avaluat i ratificat el projecte pel centre i el Departament d'Educació.

Amb caràcter general, l'aplicació del projecte requereix la prèvia aprovació pel claustre de professorat i el consell escolar del centre i l'autorització del Departament d'Educació.

El decret 143/2007 estableix en l'annex 3 una assignació horària global per a cada matèria en el conjunt dels tres primers cursos i una assignació concreta per a quart curs. A més d'aquestes assignacions globals, determina en l'annex 4 una organització horària de les matèries per cursos que és d'aplicació amb caràcter general.

Si el centre docent opta per un projecte que comporti exclusivament la modificació de la distribució horària, de 1r a 3r, de les matèries per curs, sense que es produeixi cap canvi en l'assignació global de les matèries ni en el nombre màxim que se'n poden cursar simultàniament, l'únic tràmit administratiu necessari és la comunicació als serveis territorials del Departament d'Educació.

En cas que s'alteri l'assignació horària global de les matèries, sempre respectant els horaris mínims fixats en l'annex 5 del decret 143/2007, caldrà l'autorització prèvia del Departament d'Educació.

Totes les propostes de modificacions horàries hauran de respectar la resta de requisits que estableix la normativa.

7 La programació

Els centres han d'elaborar, d'acord amb el seu Projecte educatiu i el currículum establert, la programació didàctica, que consisteix en la planificació de la tasca educativa adreçada a l'alumnat de cada curs de l'etapa i per a cada matèria o àmbit, i que comporta la necessitat de prendre decisions en relació amb les opcions metodològiques, organitzatives i d'avaluació, concretant les activitats que es faran i la seva distribució i temporització al llarg del curs.

La programació permet fer el seguiment de les actuacions previstes per tal de modificar-les, adaptar-les i millorar-les, quan calgui, i també permet fer el seguiment de la progressió dels aprenentatges al llarg

dels cursos, matèries o àmbits i garantir la continuïtat educativa quan es produeixin canvis en els equips de professorat.

La programació de matèries o àmbits ha de mantenir una coherència al llarg de cada curs i de l'etapa. Caldrà que els departaments didàctics i els equips docents reflexionin sobre la coherència interna de la programació de la matèria i entre les diferents matèries al llarg de l'etapa.

Els centres, actualment, ja disposen d'una programació. El que cal és revisar-la, d'acord amb el nou currículum, i reflexionar sobre les metodologies emprades i els resultats obtinguts, tenint en compte les estratègies que afavoreixen els desenvolupament de les competències bàsiques.

A l'hora d'elaborar la programació de cada matèria o àmbit i per a cada curs, cal tenir en compte els aspectes següents:

- Seleccionar i concretar les competències pròpies de la matèria en què se centrarà l'atenció, així com l'aportació de la matèria a l'assoliment de les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.
- Organitzar i distribuir al llarg del curs els continguts de la matèria i les activitats associades.
- Prioritzar les metodologies i recursos didàctics que facilitin l'assoliment de les competències i afavorir que l'alumnat progressi en el seu aprenentatge, atenent la diversitat de capacitats, motivacions i interessos.
- Consensuar les connexions que es poden establir entre els continguts de les diferents matèries que s'imparteixen simultàniament al llarg del curs.
- Establir els criteris, els instruments i els tipus d'avaluació.
- Establir, quan calgui, les adaptacions curriculars pertinents.

Treball de síntesi i projecte de recerca

Atès que en cadascun dels tres primers cursos de l'etapa l'alumnat ha de fer un treball de síntesi, i a quart curs ha de realitzar un projecte de recerca, la programació ha de tenir en compte tots dos tipus de treballs.

El treball de síntesi està format per una seqüenciació d'activitats d'ensenyament i d'aprenentatge que s'han de fer en equip, concebudes per desenvolupar competències complexes i comprovar si s'ha aconseguit, i fins a quin punt, que l'alumnat hagi integrat les competències bàsiques, assolides a partir dels continguts tractats en les diferents matèries, per a l'aplicació i la resolució de qüestions i problemes relacionats amb la vida pràctica. Aquest treball ha d'integrar continguts de diverses matèries i admet diverses concrecions temporals. Al llarg del treball, l'alumne o alumna ha de mostrar capacitat d'autonomia en l'organització del seu treball individual, i també de cooperació i col·laboració en el treball en equip.

El projecte de recerca, realitzat en equip, ha d'estar constituït per un conjunt d'activitats de descoberta i recerca realitzades per l'alumnat entorn d'un tema escollit i acotat, en part, per ell mateix, sota el guiatge del professorat. Al llarg del projecte, l'alumne o alumna ha de mostrar capacitat d'autonomia i iniciativa en l'organització del seu treball individual, i també de cooperació i col·laboració en el treball en equip.

Unitats didàctiques

Un cop establerta la programació, els departaments didàctics han de prendre decisions sobre les unitats didàctiques en què es concreta l'ensenyament i aprenentatge de l'alumnat de cada una de les matèries o àmbits.

Esquema per presentar les unitats didàctiques:

1. Títol i justificació de la unitat.
2. Matèria o àmbit des d'on es treballa la unitat.
3. Durada i temporització de la unitat al llarg del curs.
4. Competències pròpies de la matèria i contribució a les competències bàsiques.
5. Objectius d'aprenentatge.
6. Continguts.
7. Criteris d'avaluació.
8. Metodologia (estratègies i activitats d'aprenentatge i d'avaluació).
 - Organització - tipologia de les activitats.
 - Materials.
 - Desenvolupament de les activitats d'ensenyament i d'aprenentatge i d'avaluació.
9. Reflexió sobre la pràctica a l'aula.

Aquest és un exemple d'esquema per presentar formalment les unitats didàctiques programades i en cap cas pressuposa el camí que els departaments i equips didàctics ha seguit per arribar a la seva formulació. Quant al punt 8, reflexió sobre la pràctica, és evident que només es pot fer una vegada s'ha portat a terme la unitat a l'aula.

Cal tenir present que la finalitat central de cadascuna de les matèries curriculars és el desenvolupament de les competències bàsiques, i que cadascuna de les matèries contribueix al desenvolupament de diferents competències i, a la vegada, cada una de les competències bàsiques s'assolirà com a conseqüència del treball en distintes matèries.

L'eficàcia en la consecució de les competències depèn d'una bona coordinació de les activitats de totes les matèries curriculars. La concepció, l'organització i el disseny de la programació té un paper clau en l'assoliment de les competències que estableix el currículum.

En les activitats d'aprenentatge i d'avaluació cal aplicar estratègies basades en la participació i la interacció de l'alumnat. Tasques educatives en què l'alumnat pugui aplicar allò que sap, en contextos diferents i en relació amb qüestions diverses, preferentment significatives i funcionals. I a més demanant-li, reflexió sobre el que fa, i discerniment a l'hora de triar els recursos més adients al cas, tenint en compte, també, la dimensió social de les accions.

A l'hora de preparar les activitats d'ensenyament i aprenentatge i d'avaluació s'ha de reflexionar sobre si aquestes:

- Faciliten que l'alumnat treballi de forma autònoma i amb responsabilitat.
- Fan que l'alumnat reflexioni sobre el que fa, ho raoni i ho comuniqui.
- Permeten que l'alumnat doni respostes obertes, plantegi dubtes per anar reelaborant el coneixement, i sigui conscient que està aprenent.
- Ajuden a desenvolupar habilitats d'esforç, treball i estudi.
- Fan que l'alumnat treballi en situacions on pugui aplicar amb eficàcia allò que aprèn, que transfereixi els seus aprenentatges a l'anàlisi i la resolució de noves situacions i posi en pràctica els valors i les normes de convivència.
- Complementen el treball individual i el treball cooperatiu, facilitant que els companys i companyes s'ajudin entre si.
- Promouen l'ús de les TIC i els mitjans audiovisuals en tasques adients.
- Connecten amb els interessos de l'alumnat.
- Presenten diferents graus de complexitat.

En síntesi, la programació didàctica és una eina molt útil per a l'equip de professorat, ja que permet reflexionar sobre la seva tasca educativa, tenir constància dels diferents continguts que està abordant l'alumnat de forma simultània i poder establir connexions entre les diferents matèries.